

שיעורי "היא שיחתי" מיועדים ללומדי הדף היומי המבקשים להעשיר את הלימוד עם נושא מעניין לקחת הביתה".

הם כוללים נושאים לדיון, פולמוסים, חיזוקים, לקחים, קושיות, הקשרים לפרשת השבוע והמועדים, ועוד ועוד.

מטרת השיעורים לעורר שיח תורני גם לאחר השלימוד הסתיים. בבית או בעבודה, עם האשה או הילדים, בשבתך בביתך ובלכתך בדרך.

מנחות ז היא שיחתי

נושאים לשיחה ודיון
לקחת מדף הגמרא אל משעולי החיים

ציטוט | דברי הסבא מקעלם על הכאת התנאים

הסבא מקעלם (חכמה ומוסר ח"ב סימן רחצ) מביא את התיאור הבא בבראשית רבה (ז,ב). אני מתרגמו מארמית):

יעקב איש כפר נבוריה הורה בצור: "דגים טעונים שחיטה" שמע ר' חגי אמר ליה: בוא ללקות על זה. אמר לו: אדם שאמר דבר מן התורה לוקה? אמר לו: היכן זה מוזכר בתורה? השיב לו: דכתיב ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף וגו' מה העוף טעון שחיטה אף דגים. אמר לו: לא הורית נכון. אמר לו: ומתי תודיע לי מדוע אין זה נכון. אמר לו: קודם כל, תרביץ לארץ לקבל המלקות ואז אודיע לך. רביץ, ור' חגי הסביר לו. אמר לו יעקב איש כפר נבוריה: "רצוף ריצפך - הכה את מכותיך - כי זהו הטוב שבמלמדים".

שוב מספר המדרש על מעשה דומה באותו יעקב איש כפר נבוריה שהורה למול בן נכרית בשבת, שם מתואר וויכוח שלם בינו לבין ר' חגי שהתנהל בעודו רובץ על הארץ, עד שקיבל יעקב איש כפר נבוריה את דברי ר' חגי ואמר לו "חבוט את חבוטיך שזהו הטוב להיחבט, הכה את מכותיך שזהו הטוב שבמלמדים".

אומר על זה הסבא זצ"ל:

"הראנו לדעת כי דרני החכמה מחייב לדבר עם האדם היותר גדול יותר בגלוי. ונהפוך הוא כל מה שהאדם יותר גדול ונכבד מחויבים לדבר אתו יותר בלי כסות של כבוד. והראנו כי לא רק מה שיכולים לדבר עמהם ככה מטעם מידות, אלא שצריכים ומחויבים לדבר עמהם באופן זה כי דרכי החכמה מחייב זאת.

כי הלא נראה איך הראשונים דברו זה על זה בגלוי מאוד, ראה את הרמב"ן בהקדמתו על בעל המאור ז"ל וכן כולם. וגדולים מהם כבעלי התלמוד, התנאים והאמוראים, איך היה ביניהם המשא ומתן זה עם זה? הנה מצינו בתלמוד כמה פעמים הביטוי "נראה שאין מוח בקדקדו".

נתבונן נא אם אחד יאמר לנו: לא הבנת מאומה, אין לך שום הרגש והבנה, כמה היינו אנחנו מקפידים על זה, והם דבר זה עם זה תמיד באופן הזה. הנה קראו אחד לחברו "פתיא אוכמא".

וכן אמר ר' יעקב לר' חגי שילקהו כי המלקות טובים להתלמד. ושם במעשה השני אמר דהיא טבא בקולטא פי' שטוב לקבלם. ולימוד רב לנו מזה, כי רק על מה שלא עיין כל הצורך הלקה אותו, ומה עוד אם לא היה מעיין ויגע מאומה, ומה יהי' על בלבול הדעת? [=כלומר, כמה

ביקורת | "דבר זה אירע כשרב חסדא היה נער"

את הקטעים הבאים אני כותב מתוך כעס... זה טוב, כי כתיבה שזורמת בזעם היא הרבה יותר מלאת חיים.

אני כועס על מיטיבי הגדולים, רבותי העורכים של מהדורת שוטנשטיין. כל כך הרבה אני חייב להם על ההערות והציונים המחכימים והבהירים, ובכל זאת בדף הזה הם הצליחו להרגיז אותי. (הכל בחיך, כן?..)

רב חסדא אומר בדף שלנו שהוא ספג מרבו אבימי "קולפי טאבי" מכות הגונות וטובות על הסוגיא של "שום היתומים". יש שם סתירה בדברי המשנה, אבימי תירץ את הסתירה, וכרב חסדא היה שוכח את התירוח הוא קיבל על כך מכות.

עורכי מהדורת שוטנשטיין חששו שהלומד המודרני לא "יעכל טוב" כזאת גמרא, ולכן הם הוסיפו - ללא שום מקור! - את ההבהרה הבאה: **"נראה שדבר זה אירע כשהיה רב חסדא נער"**.

ובכן, הבה נבדוק האם היו התנאים והאמוראים מכים את תלמידיהם גם בהיותם בוגרים מאד.

עיון | בן כמה היה רבי עקיבא כשלקה אצל רבן גמליאל

רבינו איילת השחר שואל כאן איך הכה אבימי את רב חסדא הרי יש איסור להכות בנו גדול (דהיינו בן למעלה מכ"ד או כ"ב שנה) והוכיח מכאן שאין חשש כזה בהכאת תלמיד ע"י רבו, משום שיראת רבו תמנע ממנו מלבעט בו. ראה עוד על זה לקמן.

והוכיח כדבריו מדברי הגמרא בערכין טז,ב "אמר רבי יוחנן בן נורי: מעיד אני עלי שמים וארץ שהרבה פעמים לקה עקיבא על ידי, שהייתי קובל עליו לפני רבן גמליאל וכל שכן שהוסיף בי אהבה, לקיים מה שנאמר: אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך.

והנה רבי עקיבא החל ללמוד בגיל ארבעים. הרי לנו שגם אחרי גיל ארבעים היו מכים את התלמידים.

לספוג מכות רבות עד שזכר את כולם.

מכות מגיע לנו, שאיננו מעיינים כלל ומבולבלי דעת...]

לאחר מכן מביא הסבא את הגמרא שלנו:

וכן בגמרא מנחות ז אמר ר' חסדא "קולפי טבא בלעי מאבימי עלה דהא שמעתנא" ורב חסדא כבר נהג ישיבה כדמוכח בגמרא שם.

היסטוריה | הבחינה והענישה בירחי כלה שבבבל

בתיאורי הגאונים על **סדר ירחי כלה בבבל**, מתואר איך היו קובעים בכל חצי שנה "מסכתא דכלה" שאותה היו צריכים ללמוד ולשנן בכל מושבותיהם, ובירחי כלה אלול / אדר היו מתאספים לבחינה גדולה.

"ואז מדקדקין בה שאר התלמידים וחוקרין אותה ומבארין אותה באר היטב וכך היו עושין כל ימות החדש. ובשבת רביעית קורין כל הסנהדרין וכל התלמידים וראש ישיבה מעיין כל אחד ואחד מהם וחוקר אותם ומנסה אותם עד שיתברר לו המהיר בחכמה מחבירו. **וכשרואה את אחד מהם שאין תלמודו סדור בפיו יקשה עליו יותר, ויגרע לו מחוקו** [=מוריד מגובה מילגת הקיום שקיבלו] **וגוער ומוכיחו, ומודיעו המקומות שנתרשל בהם ושנתעצל עליהם ומזהירו בנפשו ומתרהו שאם ישנה כן פעם אחר ולא ישים לבו על תלמודו שלא יתן לו כלום!** ולפיכך היו מתחדדין ומתעסקין בלמודם עסק יפה כדי שלא יכשלו לפניו בדבר הלכה..."

השקפה | מדוע היום אסור לחנך בהכאה

מדוע אם כן מיהרו עורכי מהדורת שוטנשטיין להבהיר "נראה שדבר זה אירע כשהיה רב חסדא נער". משום שהם הכירו אותנו, שומעי לקחם המפונקים, שיזדעזעו לשמוע שהיו האמוראים מכים את תלמידיהם הגדולים בגיל מבוגר.

למה זה כל כך מזעזע אותנו? כי **קשה לנו לקבל "עול"**.

אנו דור **שאוהב התנדבות**, כל אחד מתנדב ב"הצלה" "זק"א" "ידידים" "עזר מציון" ועוד ועוד. רק להתחייב איננו מסוגלים. על הכל אנו מוסיפים "אבל בלי אחריות!" "אל תסמכו עליי" "אני לא מבטיח. אשתדל". בלי חיוב!

קשה לנו לקבל עול, ועוד יותר קשה לנו לקבל עול פיזי. **בחינות? ענישה? מלקות? הזדעזעי ארץ!**

שימו לב איך מדור לדור אנו לא מסוגלים לקבל את הכפיה: שהרי גם לאחר שגלתה סנהדרין עדיין היו עונשים מיתה ומלקות כפי הצורך, והרא"ש פסק על המגדף לחתוך רוב לשונו ועל אלמנה שזינתה עם עכו"ם לחתוך חוטמה לשחת פניה, ור"י בן הרא"ש הורה לחתוך שתי ידיו למכה לדיין והרגו...

אמנם לאחר תקופת הראשונים כבר לא השתמשו כל כך בעונשי גוף,

חינוך | מדוע לא היתה המכה מביאה לידי מרידה?

לא הבנתי מהיכן הוכיח הסבא מקעלם ז"ל שרב חסדא כבר נהג ישיבה באותה תקופה (ולא היה נער כדברי המהדירים הנ"ל...).

אולי הבין בגמרא שלנו שבאותה תקופה שקיבל רב חסדא מכות מאבימי היה אבימי עצמו הולך ללמוד מנחות בישיבתו של רב חסדא על ששכחה.

חושבני שנרמז כאן דבר גדול: מדוע זה לא הביא למרידת התלמידים? מה ההבדל בין "מכה בנו גדול" ל"מכה תלמידו גדול"? משום שהם ידעו שאותו רב בעצמו, אם הוא יצטרך ללמוד אצלם מסכת שהוא שכח, הוא יסיר את הגלימה ויבוא להיות כאחד התלמידים שלהם עצמם! באותה תקופה שהוא "נתן את המכות" הוא גם כופץ עצמו מול אותו תלמיד עצמו!..

זה הוכיח להם שאין כאן "עליונות" הנובעת מגאווה והתנשאות, אלא רצון אמיתי להחדיד את הדקדוק והזיכרון באופן המוחשי ביותר.

דבר זה כמובן לא שייך אצל אב המכה בנו גדול, שכן אסור לבנו לנהוג שררה מעליו בשום פנים, ולכן שם שייך חשש המרידה.

מפתיע | מה כל כך מורכב בתירוצו של אבימי

יש להתבונן מה כל כך עמוק ומורכב באוקימתא של אבימי עד שהיה הדבר נשכח שוב ושוב מרב חסדא? רואים אנו כאן **כמה עומק ופרטים וחשבונות עומדים מאחורי כל תירוץ בגמרא**.

הרבה פעמים אנו מתפלאים לראות תוספות ארוך שמחשבן את כל השאלות והסתירות שמתעוררות מן הגמרא על מקומות אחרים וכדומה, ותמהים: **מדוע הגמרא לא עוררה את כל זה**.

חלק מן הפעמים זה משום שמתוך ירידת הדורות הוצרכנו לעמול ולהתייגע על דברים שהיו פשוטים ובהירים בדורות הקודמים, אבל לפעמים זה משום שהגמרא לא מספרת לנו את כל המשא ומתן שבבית המדרש כי אז לא היה לדבר סוף, כמו שאנו רואים כאן בתירוצו של אבימי שהיה כנראה מורכב מפרטים רבים אז שנאלץ רב חסדא

הרבה ספרים [כלומר שהמציאו מנגנון שאפשר לסובב השולחן ולקרב הספרים הרחוקים בלי לקום ממקומם] **לא טוב הם עושים, אדרבה כשמבקש אחר הספר ובא לו בטורח גדול זוכר באותו מעשה מה שרוצה ללמוד.**

סיפור | מדוע נסע הגר"ק ללמוד אצל אברך צעיר

הגר"ח"ש קנייבסקי שליט"א סיפר על אביו רבינו הדרך אמונה זי"ע כך:

"יום אחד לפני כשלושים שנה, הוא החליט שקידוש החודש זה מקצוע בתורה שחסר לו, ועליו ללמוד את זה גם אם זה לא מתאים לו כלל. ידידו הנאמן הגאון רבי בער"ל ווינטרויב, אמר לו: "חיים, עזוב, זה לא בשביל הראש שלך". אבל אבא לא ויתר. הוא שמע שיש בכולל סלבודקה אברך בשם הרב הסגל שלמד היטב את הנושא [ואף כתב עליו ספר בשם מגיד הרקיע] ויודע להסביר. רבינו נסע במונית אליו לכולל וביקשו לקבוע עמו לימוד בסוגיא זו.

הרב הסגל הציע כמובן שהוא יבוא לרבינו ללמוד. רבינו כבר היה אז בן ששים ויותר ופקיע שמיה כאחד מגדולי הדור. **רבינו סירב על פי הגמרא הידועה במנחות (דף ז) שאבימי רבו של ר"ח התעקש ללכת אצל תלמידו שיחזיר לו מה שנשכח ממנו, כי "הכי מסתייע מילתא טפיה". ואכן במשך תקופה ארוכה היה מגיע הגר"ח עם כל זקנותו, כבידותו ורוב פירסומו, ולומד עם האברך הנ"ל.**

לאחר תקופה יצא לעולם ספר "שקל הקדש" ובו ביאור על הרמב"ם בקידוש החדש, שנלאו רוב חכמי לב להבינו, גם מוכשרים גדולים בחשבון, ורבינו מחשב שם את החישובים הכי מסובכים כזקן ורגיל. וכבר הזכיר זאת בנו בהלוייה שחישובים פשוטים כמו היחס בין לירות לשקלים לא היה מסתדר בלי עזרה, אבל כשזה מקצוע בתורה, רבינו עמל עד שהשיג.

לשון חכמים | לשון "אנחנו" על אחרים

רב זירא אומר לרב ירמיה שהוא נוגע "בבעיא דאיבעיא לן" ומפרש רש"י "כלומר, לחבריני איבעיא הך בעיהא, דרב נחמן בעי מאבימי".

הרי לנו שחכמים לפעמים נוקטים לשון "איבעיא לן" אלא מה ש"איבעיא להו". **זהו סגנון של "נושא בעול עם חבירו"**, אם היה לרב נחמן ספק כזה - הרי גם אנו מסתפקים עמו.

אחר שראו שמביא לידי מרידה, כמו שכתב בשו"ת מהר"ם לובלין מה שאירע בימי חורפו אצל הגאון מהר"ר שכנא שהתיר לנקר שני עיניו של איש רע מעללים, ואחר שעשו לו כל אלה המיר דתו ונשא עכו"ם אחת, והיה הוא ובניו מרעים כל ימיהם לישראל.

אח"כ הפסיקו מלנדוד את החוטאים, ועדיין היו מלקים ומעמידים אל עמוד הקלון בחצר ביהכנ"ס ואח"כ נפסק גם זה, ועדיין היו מכים תינוקות של בית רבן הכאות נמרצות... עד שראו שהדורות פוחתים וגם הקטנים יכולים לבוא לידי מרדות ופסקו גם מכה.

אז למה בעצם אי אפשר להכות ילדים? זה לא הרבה יותר יעיל וקל?... האם הילד לא יעדיף לקבל קצת מכות ולא להפסיד את הטיוח השנתי הגדול? מה ההגיון שמכה אסור ועונש חמור מותר?

כי אנו לא מסוגלים להרגיש כפיה והכרח. זאת חולשת הדור שלנו. אפשר לדבר אלינו "רק בטובות". ממש נבואת הושע על אחרית הימים "הנני מפתיה ודיברתי על ליבה". ואכמ"ל.

תופעה | אגודת "עול תורה"

אגודת "עול תורה" הוקמה במטרה לאפשר למעוניינים בכך להיכנס תחת עול ומשטר של לימוד ושינון הדף היומי. אמנם אין מלקות של ממש... אבל יוצאים ידי חובה במינוי "מצליפים" המבקרים, מזכירים, ממריצים ומעודדים לא להרפות מלימוד ושינון הדף היומי.

כדאי להצטרף! לפרטים פנו למערכת הגליון.

מעניין לדעת | עמל התורה - גם בדרך אל הלימוד

הגמרא אומרת שאבימי לא קרא לרב חסדא תלמידו כדי שילמדנו מנחות, אלא נסע אליו לשיבתו "סבר, הכי מסתייעא מילתא טפיה ופירש רש"י "משום יגעתי ומצאתי".

אנו רואים כאן שהמושג "יגיעת התורה" אינו שייך רק על עצם העמל במחשבה והעמקה בדברי התורה אלא גם בטירחה שטורחים על מנת להגיע אל הלימוד עצמו.

כע"ז מצאנו שכתב הלקט יושר בשם רבו **התרומת הדשן** על אותם הבחורים העשירים המפונקים שעשו להם שולחנות שכשיושבין במקומן הופכים [ר"ל מסובבים] את השולחן לאיזה צד שירצו ועליו

פליאה | להחזיק שולחן הזהב ביד אחת?

הגמרא דנה האם היה כהן נוסף בשעת סידור לחם הפנים בשביל להגביה את השולחן בשעת סילוק וסידור הבזיכין.

והנה מבואר לעיל שהיו ג' כהנים בקמיצת המנחה אחד אוחז את הכלי שקומץ ממנו השני והשלישי אוחז את הכלי שנותן הקומץ לתוכו. ופירש רש"י "וכהן אחד אינו יכול להגביה שני הכלים דאין עבודה בשמאל". הרי שצריך להגביה רק ביד ימינו.

אם כן, נמצא שהכהן המגביה את שולחן הזהב **עשה זאת ביד ימינו לבד. צריך לזה גבורה גדולה!**

ואולי יש לדחות לפמשי"נ בגליון הקודם בביאור דברי החזו"א, שכאשר יש דבר הנעשה בשתי ידיים אין בזה חסרון, רק כאשר עושה ביד אחת לבדה יש קפידה שזה יהיה בימין. ואכמ"ל.

סיפור | "זה טוב לנו"

ב"מעשה איש" מסופר על החזון איש:

"מעשה שנכנס רבי יעקב שכטר ז"ל בא' מימי חול המועד סוכות, וראה שרבינו רוקד עם ג' בני תורה חשובים מבני ירושלים שהיו מקורבים אצלו (= א"ה, היו אלו ר' יוד'ל שפירא, ר' חיים ברים ור' משה יודא לנדא, זכר צדיקים לברכה). הוא רקד עמהם זמן רב והניח לר"י שכטר להמתין. כשנפרד ממקורביו פנה לנכנס רצה להפיס דעתו ואמר לו, "יודע אתה מי הם אלו? הם הילדים שלי!"

האורח לא ויתר וכחסיד נאמן תבע: גם אני רוצה להיות ילד של הרבי. ורבינו שתק.

סיפר ר"י שכטר ז"ל שלאחר כמה זמן 'תפס' שהחזו"א קיבל את בקשתו. איך? **עד אז היה רבינו מדבר עמו בלשון נוכח 'זה טוב לכם' וכדומה, ומאז ואילך היה משתפו עמו ואומר 'זה טוב לנו' וכדומה.**

שמעתי מנכדו הגר"י שכטר שליט"א שמאז היה רבי יעקב אומר לילדיו "יש עליכם אחריות, אתם נכדים של החזון איש!..."

